

2. Вовканич М. Д. Аспекти девіантної поведінки підлітків. Соціальна робота: теорія, досвід, перспективи. Ужгород, 2009. Вип. 1. С.90-95.
3. Іванова В.В. Причини та форми агресивної поведінки підлітків. Практична психологія та соціальна робота. 2010. № 5. С. 14-16.
4. Ківенко Н.В., Лановенко І.І., Мельник П.В. Девіантна поведінка : сучасна парадигма. Ірпінь : Академія держ. податкової служби України, 2012. 240 с.
5. Клейберг Ю.А. Психологія девіантного поведіння : учеб. пособ. М. : Сфера, 2001. 160 с.
6. Козубовська І.В., Товканець Г.В. Соціальна профілактика девіантної поведінки: корекція відхилень у поведінці важковиховуваних дітей в процесі професійного педагогічного спілкування. Ужгород : Патент, 2008. 195с.
7. Кучерявенко Л. В. Девіантна поведінка: аналіз наукових підходів до пояснення її сутності і форм прояву в суспільстві. Нова парадигма. Вип. 47. К. : НПУ ім. М. Драгоманова, 2015. С. 181-187.
8. Малкова Т. М., Федорова В. П., Семенець Т. В., Годованець В. Ф. Психологія девіантної поведінки неповнолітніх : причини, умови виникнення, шляхи профілактики. К. : НАВСУ, 2009. 195 с.
9. Онищенко Н.П. Девіантна поведінка школярів як психолого-педагогічна проблема. Вісник ЛНУ ім. І.Франка. Серія педагогічна. 2012. Вип. 16. С. 174-182.
10. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія : навчальний посібник. К. : Академвидав, 2005. 384 с.

Миколюк Зоряна

Науковий керівник – професор Олексюк Наталія

ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ ЦІННОСТЕЙ В УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Процес становлення незалежної демократичної України з її прагненням стати повноправним членом європейської спільноти передбачає всебічне утвердження в суспільному та індивідуальному бутті на основі загальнолюдських цінностей та духовних, моральних і культурних засад життя українського народу. Тому мета сучасного освітнього процесу в навчально-виховних закладах – не тільки надати ґрунтовні знання з різних предметів, а й сформувати інтелектуально розвинену, духовно і морально зрілу особистість, громадянина, патріота, готового вправлятися з особистими проблемами, протистояти асоціальним впливам, творити себе й оточуючий світ [4, с. 18]. До початку ХХІ століття в загальноосвітніх навчальних закладах України ці завдання виконували класні керівники, вихователі груп продовженого дня, організатори дитячих колективів, тренери та керівники гуртків, заступники директорів з навчально-виховної та виховної роботи. Сьогодні на допомогу їм приходять працівники соціально-психологічної служби [2, с. 7].

Соціально-психологічна служба у системі освіти України функціонує відповідно до Закону України «Про освіту», вимог Державної національної програми «Освіта. Україна ХХІ століття», «Положення про психологічну службу в системі освіти України». У своїй діяльності соціально-психологічна служба керується Загальною Декларацією прав людини, Конвенцією про права дитини, чинним законодавством України, посадовими обов'язками штатних працівників [5].

Протягом останніх років напрацьовано значну кількість досліджень, присвячених роботі соціального педагога та практичного психолога у загальноосвітньому навчальному закладі. Теоретичні засади професійної діяльності фахівців соціально-психологічної служби висвітлені в працях Т. Дуткевич, І. Зверевої, А. Капської, Ю. Приходько. Методологія функціонування соціально-психологічної служби розглянута в роботах І. Загурської, В. Савченка, С. Харченка. Напрями роботи та функції соціального педагога та практичного психолога освітнього закладу вивчали Н. Басюк, Т. Дем'янюк, О. Коструб, Т. Федорченко. Змісту роботи соціально-психологічної служби в загальноосвітній школі присвячені праці І. Загурської, І. Козубовської, Ю. Мельник, А. Обухівської. Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить про необхідність подальшого вивчення різних аспектів діяльності соціально-психологічної служби загальноосвітніх навчальних закладів, оскільки окремі з них залишаються висвітленими не повною мірою, зокрема, проблема формування життєвих цінностей в учнів.

Ретельне вивчення соціологічних, культурологічних, філософських, психологічних і педагогічних підходів до визначення поняття «цінність» дозволило трактувати його як будь-яке матеріальне або ідеальне явище, яке має значення для людини чи суспільства, заради якого вона діє, витрачає сили, час, гроші, здоров'я тощо, заради якого вона живе. Як правило, цінності є однією з форм відносин між суб'єктом та об'єктом, а ціннісні орієнтації – засобом реалізації цінностей, коли вони набувають особистісного сенсу [9, с. 170-171].

Життєві цінності – це погляди і переконання, яких людина дотримується при здійсненні своїх вчинків. При цьому життєві цінності відображають спрямованість соціальної активності особистості й виявляються, насамперед, у мотивах її діяльності. У процесі проведеного нами дослідження встановлено, що учні загальноосвітніх закладів до основних життєвих цінностей відносять: любов, друзів, освіту, досягнення мети, свободу, успіх у житті, чесність, здоров'я, сім'ю, домашній затишок, сімейне благополуччя, вірність, щирість та цілеспрямованість. Цікаво, що студенти, які навчаються у закладі вищої освіти до основних життєвих цінностей відносять: професію, особистий успіх, матеріальне забезпечення, соціальні контакти, сім'ю та здоров'я. Такі відмінності у виборі життєвих цінностей пояснюємо віковими особливостями респондентів та життєвим досвідом [6, с. 95].

На основі аналізу науково-педагогічної літератури приходимо до думки, що головними чинниками, які визначають сутність і роль життєвих цінностей учнів загальноосвітніх навчальних закладів, є такі:

- історичні чинники, які визначають особливості історичного розвитку того чи іншого соціуму та рівень розвитку суспільства на даний момент часу;
- соціальні чинники – як такі, що детермінують значення та роль цінностей для даної соціальної групи, прошарку;
- соціально-економічні чинники, від яких залежить місце і роль особистості в умовах ринкової економіки;
- культурологічні чинники, що означають зміст та значення життєвих цінностей у соціумі залежно від рівня розвитку культури у ньому [5, с. 16].

У процесі дослідження нами виокремлено таких агентів формування життєвих цінностей в учнів загальноосвітнього навчального закладу, як: соціальний педагог, практичний психолог, класний керівник, вчитель, вихователь, дирекція закладу, працівники закладу, учнівський колектив, батьки учнів, середовище, в якому функціонує загальноосвітній навчальний заклад тощо [7, с. 12].

Визначено, що на виникнення групових життєвих цінностей в учнів загальноосвітнього навчального закладу впливають єдність цілей, мотивів, ціннісних орієнтацій членів групи, подібність їх поглядів та установок, смисложиттєвих та нормотворчих орієнтацій; обґрунтовані групові очікування та розподіл ролей в реалізації спільної діяльності; успіх у виконанні групових ролей та опосередкування цього успіху емоційними станами студентів; пізнавальна, соціальна, моральна активність членів групи; успішність групових дій самоконтролю й самореалізації; активізація соціально-значущих мотивів; емоційна та комунікативна психологічна єдність, яка характеризує процес міжособистісного пізнання та взаєморозуміння між членами студентської групи; позитивний соціально-психологічний клімат на рівні емоційного, когнітивного та поведінкового компонентів [4, с. 28-29].

Як показує досвід практичної діяльності, головним із шляхів формування ціннісних орієнтацій школярів є вдосконалення змісту навчально-виховної роботи. Вона повинна пронизувати усі ланки освітнього процесу і, в першу чергу, виховний процес, що є одним з найголовніших напрямів роботи школи й охоплює організацію усієї життєдіяльності дитини. Уточнення й конкретизація змісту роботи по формуванню життєвих цінностей повинна здійснюватися за двома напрямками: відповідно до морально-етичних установ суспільства та відповідно до вікових особливостей учнів і психічних форм їхнього засвоєння. Другим шляхом формування ціннісних орієнтацій є самоствердження особистості. Учні середньої школи починають здобувати власний морально-ціннісний життєвий досвід, вони вже піднімаються до рівня узагальнень і починають мислити досить широкими моральними поняттями. У них починають виокремлюватись життєве розуміння добра й орієнтація на нього під час яких-небудь подій, що відбуваються [1, с. 35-36].

Найважливішою складовою формування ціннісних орієнтацій є позитивний моральний досвід, подолання негативних тенденцій у відношенні до реального функціонування моральних норм, а шлях його придбання лежить через духовно багату, відкриту дітям особистість соціального педагога, вчителя, батька (матері) [3, с. 59].

Вважаємо, що одним із основних способів формування цінностей в студентській групі в умовах освітнього середовища є навчальна ситуація соціальної взаємодії, яка розгортається в перебігу учнями виконання завдання, вирішення проблеми. При цьому навчальна ситуація розглядається як система сконструйованих умов, що спонукають і опосередковують активність молоді людини в соціальному контексті майбутньої діяльності. Моделлю навчальної ситуації виступає завдання, яке моделює у своєму змісті типові ситуації, що виникають в реальному житті. У таких ситуаціях відбувається засвоєння та актуалізація учнями знань, становлення у них мотивації, розвиток якостей, мислення, набувається досвід реалізації знань, а також емоційно-вольової регуляції вчинків [8, с. 13-14].

Таким чином, результати проведеного дослідження підтверджують необхідність: оптимізації процесу формування життєвих цінностей в учнів загальноосвітніх навчальних закладів; цілеспрямованого гармонійного розвитку особистості дитини; створення навколо дитини позитивного оточення; координації педагогічних впливів на дитину; формування психолого-педагогічних знань у батьків щодо важливості їх авторитету, процесів соціалізації та соціального виховання дитини, причин ранніх відхилень у поведінці дитини; сприяння оволодіння батьками методиками виховної роботи з дитиною на різних вікових етапах її розвитку; забезпечення взаємодії сім'ї з усіма виховними інститутами.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямі вивчення інших проблем формування життєвих цінностей в умовах модернізації освіти.

1. ЛІТЕРАТУРА:

2. Артюшкіна Л. М. Соціальний педагог школи: теорія і практика роботи. Суми : Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004. 124 с.
3. Безпалько О. В. Напрями і функції професійної діяльності соціального педагога у загальноосвітньому навчальному закладі. Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія: Збірник наукових праць. К.: КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2009. № 11 (спецвипуск, ч.1). С. 7–11.
4. Бойко А. М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації. К.: ЗМН, 2006. 232 с.
5. Дем'янюк Т. Д. Організація виховного процесу в сучасному загальноосвітньому навчальному закладі: науково-методичний посібник. Суми: Видавництво «Антей», 2006. 384 с.
6. Збірник нормативно-правових документів психологічної служби та ПМПК системи освіти України. Упоряд. В. Г. Панок, І. І. Цушко, А. Г. Обухівська. К.: Ніка-Центр, 2005. 436 с.
7. Кондрашова Л. В., Лаврентьєва О. О., Зеленкова Н. І. Методика організації виховної роботи в сучасній школі: навчальний посібник. Кривий Ріг : КДПУ, 2008. 187 с.
8. Робота психолога та соціального педагога в закладах освіти. *Збірник нормативних документів*. Укладач І.С. Загурська. Житомир, 2010. 85 с.
9. Соціальний педагог загальноосвітнього навчального закладу. Статус та основні напрямки діяльності: метод. рекомендації. Х.: ХОН-МІБО, 2006. 76с.
10. Трухін І.О. Основи шкільного виховання : навчальний посібник. К: Вид-во навчальної літератури, 2004. 368 с.

Дмитерчук Галина

Науковий керівник – професор Олексюк Наталія

САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Самореалізація – це здатність людини пізнати себе і здійснити своє покликання. Кожна людина має потребу у самореалізації, однак не всі усвідомлюють її значення. Мистецтво самореалізації – це здатність усвідомити і реалізувати свій особистий потенціал, спроможність жити динамічно і натхненно, рости, розвиватись, удосконалюватись, рухатись уперед, ставити перед собою амбітні цілі й досягати їх, долаючи перепони, знаходячи оптимальні рішення для себе й оточення [5, с. 127-128]. Автор теорії потреб А. Маслоу вважав, що люди часто відмовляються від можливостей самореалізації й тому не такі щасливі, якими могли б бути, адже якість нашого життя безпосередньо пов'язана із задоволенням вищих потреб, у тому числі